

İNSAN OKUDUM

Mustafa Everdi: 1957 yılında Niğde'nin Bor ilçesinde dünyaya geldi. Niğde Öğretmen Okulu'ndan mezun olduktan sonra, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne başladı ve 1982 yılında bitirdi. Farklı şehirlerde öğretmenlik ve daha sonra Ankara'da avukatlık ve muhtelif şehirlerde noterlik yaptı. Yazarın yazıları Yeni Devir, Zaman (eski), Yeni Şafak Star, Karar gazetelerinde, İslâm, Kelime, Dergâh, Varide, Türk Edebiyatı, Yolcu, Öykülem, Hece ve Şiraze dergilerinde yayımlandı.

21. Yüzyıl Yayinevi'ni kurdu. Sahibi ve yayın koordinatörü olarak Dinazor adlı mizah dergisini çıkardı. Roman, öykü, hatıra, gezi ve inceleme alanlarında kitapları bulunmaktadır.

Kitapları:

Böyle Buyurdu Hukuk (1989, Nehir Yayınları)

Örgütlü Ölüler (1. Baskı Timaş Y. 1992, 2. Baskı Beyan Y. 2011)

Sen De Mi Sezar? (1. Baskı Ülke Y. 1997, 2. baskı 21. Yüzyıl Y. 2001)

Milletin Kırmızı Kitabı/Derin Demokrasi (21. Yüzyıl Y. 2003)

Kelebekler Yürümez (Gayr-ı resmi Hatıra Kitabı) (21. Yüzyıl Y. 2004)

Diyanetin Hacısıyım/Hacerülesved Hastasıyım (21. Yüzyıl Y. 2005)

Yeşile ve Maviye Yürüyüş (Akçağ Yayinevi, 2010)

Davakıran (Beyan Y. 2012)

Kılçıklı Hikâyeler (Bilge Kültür Sanat, 1. Basım Şubat 2019, 2.Basım Nisan 2019)

Metropol Mücahidi (1. Basım Bilge Kültür Sanat, Mayıs 2019, 2. Baskı, KDY, 2023)

Dante'yle Şaman Dansı (KDY Ocak 2023)

Pasaport Lütfen (Hece Y. 2025, Ankara)

Sözlükten Taşan Kelimeler, Hece Y. 2025 Ankara)

İnsan Okudum (Hece Y. Ankara 2025)

İNSAN OKUDUM

Mustafa Everdi

HECE YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

İnsan Okudum /	7
1. Abdurrahim Karakoç /	9
2. Ahmet Cevdet Paşa /	14
3. Ahmet Hikmet Ünalmiş /	19
4. Adnan Tekşen Kitabından /	24
5. Aykut Edibali Neden Sağın Doğu Perinçek'i Olamadı? /	27
6. Cemil Meriç: Arayışın Aydını /	33
7. D. Mehmed Doğan /	43
8. İnsan Bu Meçhul, Fabri Tuna Şöhret /	52
9. Hacı Bayram'da Bir Gönül Ehli, Emin Acar /	54
10.ERCÜMENT ÖZKAN GİBİ İNSANLAR SİZİ UYANDIRIR /	63
11. Hayattan (Hasan Celal Güzel'den) Geriye Kalan Nedir? /	67
12. Hasan Nail Canat /	70
13. Hüsnü Aktaş'ın Yolu /	72
14. Kemal Kelleci'ye Dair /	76
15. Mehmet Cemal Çiftçigüzeli /	79
16. Mehmet Çağatay Özdemir /	83
17. Mehmet Çetin <i>Tevazudan Temkine</i> /	88
18. Mehmet Kurtoglu /	97
19. Mehmet Ragıp Karcı Da Sırlandı /	100
20. Muaz Ergü Kitabından /	104
21. Muhsin Yazıcıoğlu Anadolu'nun Saf Çocuğu /	107
22. Musa Çağıl /	110
23. Mustafa Aydın Hocamız (Prof. Dr. Sosyolog-Konyalı) /	114
24. Nabi Avcı /	118
25. Necdet Subaşı, Bencil mi Ben'ci mi? /	124
26. Geleneğin Hirohito'su Necmettin Turinay /	127
27. Neşet Ertaş /	137
28. Nuri Pakdil: Efsaneden Pop İkona /	141
29. Ordunun Erenleri /	146
30. Ömer Faruk Ergezen /	153

31. Kavşakta Bir Türkü Ereni, Ruhi Su / 158
32. Sırrı Süreyya Önder Özelinden / 162
33. Şeyhim Antony Quin / 167
34. Şükrü Karaca / 172
35. Bir Dosta Veda Töreni (Vehbi Başer Hüzün Denemesi) / 176
36. Okumuş Aydın Portresi / 179
37. Bir Hatıra (Üstat Mustafa Everdi ile Tanışma) / 182

İNSAN OKUDUM

Her arkadaşın hikâyesini yazmak isterim ama bazen gerçek dostlarımı yazmaya bile bir vesile çıkmaz. Bazen de yazılarıma konuk olanlar dostum değildir. Hatta tanışmıyorum bile. Yine de bir devrin, anlayışın, zihniyetin yansımasıdır tüm yazılanlar. Sayfaların sararması, yazılanların da unutulduğu anlamına gelmez. O eskimiş, eprilmiş sayfaların arasından döneme ait sosyolojik veriler, benim inanç ve zihniyet dünyama dair yansımalar, yazılan insan hakkındaki gerçekler ve algılar birdenbire ortaya çıkıverir.

O halde bunları yayınlamak gerekir dediler. Zaten portre yazarları nadir kültür dünyamızda. Çoğu değerli insan, değerleri ile unutulup gidiyor. Kültürel hayatımızın çöl olmasının nedenlerinden biri de budur belki. O halde eksik, yarım, önyargılı olsa da böyle yazılar Türkiye kültürel hayatı hakkında önemli ipuçları taşıyor.

Biyografi kitapları sadece bir insanı anlatmaz. O insanın yaşadığı koşulları, içinde yaşadığı ülkeyi, devrinin anlayış ve zihniyetini de yansıtır. Edebi kişilikler edebiyat akımları, yazarlardaki değişimler, içsel çatışma ve çelişkileri de ele verir. Türkiye gibi ülkelerde aydının seyir defteri dönemlere göre değişir. Bazen el üstünde tutulur bazen şeytanlaştırılır. Bu nedenle ülkede istikrar yoksa aydınlarda istikrar ve tutarlılık da zor rastlanan bir karakter haline gelir.

Aydının seyir defteri kitabı yazmak isterdim. Biyografi türünde. Böylece aydınlardaki iniş çıkışlar, ülkenin siyasi, ekono-

mik, kültürel değişimlerinde nasıl bir tutum takınıyorlar? Fikri gelişimi, siyasi tutumları, paradigması nasıl oluyor anlamak mümkün olabilirdi. Bizde insanın değişmesi kusurlu görünür. Oysa hakikati arayanların, dünyadaki değişimlere göre dönüşmesi doğaldır. Bir ömür aynı yerlerde gezinmez aydın.

İçsel çatışma ve çelişkiler, anlayış ve zihniyet değişimi de eserlerinden, yazılarından, verili düzene yaklaşımlarından takip edilebilir. Ben ancak şöyle bir dokunmakla yetindim. Bir konuya odaklanmak, uzun yıllar dar bir konuda yoğunlaşmak zaman, emek ve finansman isteyen bir uğraştır. Telif hakkının tam yerleşmemesi, kitapların az satması ve geçinme telaşı arasında hobi olarak yazı ve kitapla uğraşmak, canlı bir kültürel dünya kurmamıza imkân tanımıyor. Bu nedenle biyografik kitaplar gün yüzüne çık(a)madığı için değerli insanlar ya unutulup gidiyor ya da zamanın değirmeninde kayboluyor.

Ömer Faruk Ergezen, Kültür Nişanına aday bir yayıncı. Her şeye rağmen yayıncılıkta ısrar ediyor ve biz yazarların karalamalarına değer verip yayınlanması için destek oluyor. Yerli düşünce ve edebi eserler onun himmetiyle okuyucuya ulaşıyor. Hece Yayınevi, dergileri, yayınladığı yerli ve tercüme kitaplarla büyük bir kültürel hizmete odaklanmış bir kültür merkezi Ankara'da.

Hece Yayınları mensuplarına teşekkür ederim. Kendi adıma asaleten, kitapta yer alan güzel insanlar adına vekâleten.

Bu önsözle kitabın adını "İnsan Okudum" koydum. İsimler alfabetik olarak sıralandı kitapta. Eksik ve yanlışlar, önyargı ve bakışımındaki tekyanlılık bana ait, kitabın yetersizliği benden kaynaklanıyor. Eğer insanların yararlandığı bir değeri varsa, kitaba konu olan insanlara ilişkin bir tanıklığın önemi hissedilirse bundan ancak mutluluk duyarım. Her yönden eleştiri gelirse başım gözüm üstüne. Eleştirmen Hallaç'tır. Toz uçar, yün kalır.

1. ABDURRAHİM KARAKOÇ

İsyankeş Değil İsyankâr Şair

Ozanlar, bir milletin sesiydi. Düğünde toyda. Cenazede yasta. Üç telli kopuzla ezgiler, şiir olmasına şiirdi de biraz kulak tırma-
layan bir yanı vardı. Sokak sokak dolaşır destanlarını dinleyecek
topluluk ararlardı. Zamanla radyo, televizyon çıktı. Müzik rafine
hale, sözler gündelik aşkların terennümüne inkılâp etti. Bir tek
türkülerimiz kalmıştı, Anadolu'nun hikâyesini anlatan. Her nesil
kendi türküsünü yazardı. Son dönemlerde böyle bir türkü yazan
çıkamamıştı aramızdan. Gerçi Aşıklar Meydanı diye nostaljik bir
çaba sürse de artık aydınlara seslenen derinliği kalmamıştı halk
şiirinin ya da aydınlarda bu sese verecek kulak, derinliğini anla-
yabilecek duyarlılık kalmamıştı.

Karadır kaşım

Bu benim taşım

Yarıldı başım

Yere düşünce,

benzeri bir nakarata varıp dayanmıştı. Âşık olmaya dayanacak
yürek, buna layık arifler çıkmıyordu. “Evlenmeyin bekârlar/Nay-
lon kızlar çıkacak” türküleri eşliğinde sürdürülen bir halk şiiri
mevzi yerlere sığan bir çabayla sürebilirdi ancak.

Mihriban, bir neslin türküsü olmak üzreydi. Bir ere, Alperen'e
rüyasında bir bade içirince Mevlam, ozanın şiiri meydana bir
sergi açtı. Çağdaş sevda türküsü böyle söylenirdi. Leyla, Şirin,

Aslı Mihriban adına teslim oldu. Bu şairin gücüydü. Türkçenin, aşka kanat açmayı bilen yiğitlerin. Çağdaş bir aşk hikâyesi böyle yazılırdı.

“Yıllar yılı can özünün içinde/Sevdasını sakladığın kim ola” mahcubiyeti taşıyan kara-kavrukların göğsü, bağrına taş basmaktan çürükler içinde kalmak zorunda değildi artık. Abdurrahim Karakoç vardı. Duyguları normaldi, insaniydi, hatta erdemliydi. Saklanması gerekmiyordu yani.

Halkımız itilip kakılandı. Sesi yoktu, derdini, çilesini seslendiren yoktu varsa da cılız ahlar içinde kaybolup gidiyordu. Abdurrahim Karakoç’la *Kan Yazısı* ile yazılan, *Suları Islatamayan, Beşinci Mevsim*’e varıp dayanan bir ses vardı artık. Hâkim Beyler, Savcı Beyler, Doktor Beyler kendilerine çekidüzen vermek, “tiksindirici kitle”nin seven bir kalbe, düşünen bir beyne, acı çeken bir duyarlığa sahip olduğunu anlamak mecburiyetindeydi.

*“Gitti mahkemeye arzuhal için
Bey dedi boynunu büktü yürüdü
Bir küfür yedi ki oldu o biçim
Şey dedi boynunu büktü yürüdü”*

Yiğit bir ses gücüyle, kelimeleri mısraya değil ateşe dönüştüren Türkçenin gücüyle bombardımana tutmuştu egemenleri. Halkı hor görmek o kadar kolay değildi bundan böyle. Neticede halkın insanlardan mürekkep olduğunu, milletin değerler çevresinde yaşayan azim bir insanlık olduğunu anlamak zorundaydılar.

*“Tek kaşıkla çorba içer dördümüz
Kul başından ırak ola derdimiz
Senden benden asker ister ordumuz
Candan da mı yeğdir para doktor bey!”*

Ekabirlerin anlamadıkları bir şey vardı, evet halk bir doğru oluştur(a)maz ama içinden çıkan zekaların, yiğitlerin, şairlerin, yazarların, hak erlerinin (hatta partilerin, liderlerin) doğrusunun

yanında yer almasını bilirdi. O zaman meydan halka değil halka tepeden bakanlara dar gelecekti. O günler gelecekti. Abdurrahim Karakoç işte duygularımızı, acılarımızı, hallerimizi rafine bir dile çeviren tercümanımızdı. Bizim, halkımızın, milletimizin doğrularının sözcüsüydü.

*“Yürüdüm sel oldum, durdum göl oldum
Sen bizim köyleri görmedin ki hiç.
Mazluma, mağdura kıvrak dil oldum
Yolları toz, çamur, evleri kerpiç
Zulüm sıcağında serin yel oldum
O kirli kabukta, o en temiz iç,
Yürekte yüreğe estim gel de gör.
Hele bir yakından bakılsın da gör!”*

İnsan gafil olur ama arif olması nadirdi. Bu nadirat, Elbistan topraklarından Ankara’ya bir davanın ortasına düştü. Artık dava mı onu belirliyordu yoksa o mu davayı? Anadolu’nun bozkırından gelip büyük şehirlerin varoşlarını dolduranlar, hayata, şehre, düzene dair fikirler taşıyarak bir çıkış arıyorlardı. Boylarından büyük dertlerine, anlayamadıkları duygulara rağmen dünyaya mesajları vardı,

*“Sevgi ekdim, naz biçmeye çalıştım
Ne zamana, ne kendime alıştım
Kırk senede yedi hasret bölüştüm
Yedi dünya bana düştü sandım oy!”*

“Yedi dünya”, “dört iklim” üzerine söz söylerlerdi ama ege-menler kültürümüzü “folklor” olarak algılayanın, Türkiye’nin bütün liselerinde “folkloru yaşatma” etiketi altında oyun ekipleri kurmanın dışında yaşayan bir kültüre, kültüre ruh veren gerçek insanlara tahammül edemezdi. Halkın bütün değerleri müzeye konacak değerde ise bir önem atfedebilirlerdi, yaşamasına ise öfkeden kuduruyorlardı. Bu öfkeye muhatap olan Anadolu, ezik

bir “Kenardan geçeyim/Yol sizin olsun” alttan alışı içindeydi, o güne kadar. Abdurrahim Karakoç göğsünü gere gere ben varım, size rağmen ben varım diyebiliyordu.

*“Öz suyunun hayat denen şişenin
Nedenisin keder ile neşenin
Sevda cephesinde şehit düşenin
Donuk donuk bakışında sen varsın”*

diyerek bizlere özgüven aşlamaktan vazgeçmiyordu. Üstelik değerlerimize ortak olmak için can atıyordu,

*“Sabrı kanaati bal niyetine
Ekmeğe dürersen beni de çağır
Mazlum yarasına merhem diyerek
Gözyaşı sürersen beni de çağır”*

Doğal halimizin utanılacak bir durum olmadığını, egemenlerin halka düşman tavrının, dine, dindarlığa, ahaliyi ‘millet’ kılan bütün güzelliklere savaş açtığını ondan öğrenmiş ve cürmümüze bakmadan dağa, taşla, kuşların gözbebeğine “Hak Yol İslam Yazacağız” narasını atıyorduk. Sabırsız ve aceleci tavrımıza bir bilge gibi yaklaşarak,

*“Ahval-i âleme kafayı takma
Allah Kerim, sabrı elden bırakma
İlmi düstur eyle, imanı sakla
Gayrısı savrulan toz Balaban'ım!”*

diyerek kalıcı olanı hatırlatıp duruyordu. Artık şehirler, ülkeler, iktidarlar elimizin altındaydı. Ancak bir türlü sükûna ve huzura eremeyen ruhumuza, daha işin başında olduğumuzu ve aşkın bir mevsime yürümemiz için epey emek vermemiz gerektiğini de söylemişti.

*“Yırtıldı ruhlara çizdiğim resim
Yazık, kulaklara sığmadı sesim
Yaşadığım şimdi beşinci mevsim
Çağın çilesini sırtıma sardım”*

Öyle kolay bir yol değildi yolumuz. İlk durakta yoldan çıkmak, yere ve meskenlere meyledip ağırlaşmak davadan dönmek olurdu. Yollar yürünmek içindi ve Abdurrahim Karakoç bizi uçtuğumuz yollara yeniden davet ediyordu. Şiirinin sert bir söylemi, azla yetinmeyen, güçlüleri küçümseyen bir dili vardı. Küçük şiirler yazıp rakı şişesinde balık olanlara karşı, bir halkın varkalmak mücadelesini, derin anlamlar içeren bir sesle dile getirmek kolay değildi.

Kişisel olan trajik ancak toplumsal olan zulümdü. İkimizdeki fırtınalara uygun bir ses olmak, birilerinin takipçisi değil bir davaya bağlılığın en yüce ölküsünü taşıyan bir öncülük nasip olacaktı Abdurrahim Karakoç’a.

Biz de ondan ve şiirinden nasiplendiğimiz kadar kültürümüzden beslenmiştik. Aldatıcı bir iyimserliğe değil bilinçli bir hayalperestliğe açıldı. Bugün halkın ulaştığı yerlerin ilk habercisi idi. İktidarlar halka değer veren bir uygulamaya ulaşmak için tavizler veriyorsa bu Abdurrahim Karakoç’un isyankeş değil, isyankâr şiirinin doğal sonucudur. Onun “doğru”larının yanında sadece halk değil, aydınlar da, kadirşinas devletliler de yer almak zorunda kalmıştı. Cenazesi devlet töreni, mezarı tahsisli bir alandı.

Böyle bir şair, bu milletin öz evladıdır. Milletin içinden çıkmıştır. Ancak milletini güçlendiren bir ses olabilmek, dünyevi bütün makamlardan üstündür. Bu makama ulaşan Abdurrahim Karakoç’a muhabbetle rahmet diliyoruz.

2. AHMET CEVDET PAŞA

Ahmet Cevdet denince, hep geleneğin batıya kurban verilmesinin hicranı düşer yadıma. Mecelle-i Ahkâmı Adliye gibi anıt bir kodifikasyona rağmen hukukumuz yenildi batıya. Mecellenin birçok ülkede bugün dahi uygulanması, aradan geçen yüzyıla rağmen gücünü göstermektedir. Yapılan işin ne kadar önemli ve büyük olduğuna işaret.

Bir medeniyet, karşılaştığı her alanda rakip medeniyetlerle dengelemezse tek bir alandaki yükseliş işlevini kaybediyor. Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle böyle trajik bir konudur. Ahmet Cevdet'ten önce medresenin sadece adı var, sonrasında esamisi bile okunmaz.

Büyük bir medeniyetin çok yönlü aydını Ahmet Cevdet Paşa. Medeniyetimizin her an küllerinden yeniden doğabilecek birikimine imadır. Bu gücüne rağmen kaybedilen bir iddianın başkahramanı. Tam da doğu-batı mücadelesinde doğunun-Türkiye'nin üzerinde yükseleceği bir sütun iken.

Hukukçu olmasının yanında tarihçiliği de önemli. Tarihçilerimiz arasında en önemlisinin Ahmet Cevdet Paşa olduğu açık. Tarih alanında onu andıranlar Fuad Köprülü ve Halil İnalcık. Tarih biliminde muakkipleri var yine de.

Hukukçu olarak Ahmet Cevdet Paşa, vukufiyet sahibi hukukçu entelektüellerin zirvesi. Muakkibi yok. Zamanının idrakinde ve hukuku düşüşe zorlayan sürecin farkında. Ahmet Cevdet Paşa, bunu durdurmak ve hatta yükselişe geçirmenin cehdini temsil eder. Müktesebatı, eserleri ve inşasını yönettiği

Mecelle ile de ortada. Batıya yetişebilmenin evrensel bir hukuk inşasıyla mümkün olacağını bilen bir hukukçu.

Batının çığ gibi, felaket gibi, insanlığın ulaşacağı son nokta gibi dünyaya yuvarlandığı bir dönemde iddiasını bir eserle ispatın adresi Ahmet Cevdet Paşa. Topyekûn hukukun ithali sonucunda Everest gibi zirvede, tek başına ve işlevsiz kalakalmıştır Mecelle. Devletin ve hukukun izmihlal döneminde en büyük eserini inşa edebileceğinin delili aynı zamanda.

Ahmet Cevdet Paşa gibi –İslam- hukukçu(su) bir daha yetişmedi. Geleneğin birikimine vakıf ve bunu yenidünyanın ruhuyla yarıştıracak atılım imkânı da. Teslimiyet bayrağını çektik ve her gün aşağı doğru meyledip gidiyoruz hukuk alanında.

Devlete, zamanın ruhuna uygun yollar açan hukukçular olmalıdır. Çünkü devletler hukukları ile de “büyük” olduklarını anlatır ve diğer milletlere bir umut olurlar. İnsan haysiyetine uygun bir hayatın imkânını sunarlar. Medeniyetinin gücünü ve insanlığa yüksek bir yolun mümkün olduğunu anlatır bu çaba. Bugün İslam dünyasında, böyle bir yolun mümkün olduğu cılız ve esersiz bir iddiadır ancak. Tam teslimiyet hukuk alanında temeldir artık. İddiamız da kalmadı, Ahmet Cevdet gibi iddiamızı ispat imkânı da.

Tarihte öncüdür, hukukta, dилcilikte. Gençliğin devletin kurumları ile büyüyen idrakinin temsilcisi. Eğitimci aynı zamanda, nazırlık yapacak kadar.

Bir devlet izmihlale sürükleniyor. Devlet adamları ve aydınlar, devleti kurtarmaktan daha yüksekte mensup oldukları medeniyeti temsil ettiklerinin bilincindeydiler. Aradan geçen iki yüzyıl İslam coğrafyasının yaşadığı felaketler ve İslam'ın bugün terör olarak takdim edilişi onların haklı ve bu sonucu öngördüklerini gösterir. Bu nedenle hangi yolla mümkünse o yoldan çözüm arayışlarını sürdürüyorlar. Tanzimat bunun arayışıdır. Tanzimatı eleştirenlerin hangi arayış ve çözümleri sunduklarını anlatarak eleştirmeleri gerekir aslında. Mustafa Reşit Paşayı eleştirmekten önce anlamayı da denemeliyiz. Böylece içine düştüğümüz çıkmazı görür, çıkış yolları ararız belki. Bu nedenle Ahmet Cevdet

Paşa ile donanım farkından daha büyük uçurum var aramızda. “*Tanzimatta kültür yoktu, irfan vardı*” diyor Cemil Meriç. Tanzimat bir yönüyle Ahmet Cevdet demek. Yine de “irfan”ın bu coğrafyada bir şehir efsanesi olduğu da ortaya çıkar onunla.

İnsan biraz da çocukları ile süreklilik kazanır. Ahmet Cevdet Paşa, Tanzimat devri İslam hukuku bilginlerinden olmasına rağmen kızı Fatma Aliye neredeyse batılı bir kadın (1864-1921). *Muhadarat* (1892), *Re’fet* (1898), *Üdi* (1899) adında romanlar yazmış. Yani evde liberal bir baba Ahmet Cevdet. Kültürel güç çocuklarla yansır geleceğe. Fatma Aliye’ye sadece sevgi değil saygı da yansımış.

“*Aliye Hanım babasının haberi olmadan Fransızca öğrenmeğe başlamıştır. Evlendikten sonra bilgisini daha da ilerletir ve Fransızca’dan bir roman çevirir. Cevdet Paşa, kızının bu başarısına hayrandır. Birden ona karşı muamelesi değişir. Pederâne bir şefkat yerine bir nevi saygı geçer.*” (*Kültürden İrfana* s.52) Çocuklarımız ukdelerimizi gidermezse nasıl bir geleceğe adım atarız?

Mustafa Reşit Paşa’nın büyük mü-küçük mü olduğu tartışılır tarihimizde. Ahmet Cevdet Paşa gibi bir yeteneği bulması ne kadar önemlidir hâlbuki. O zamanki devlet adamlarının gerçek bir kurtuluş aradıklarını ve yetenekleri yerli yerine koymanın peşinde olduklarını gösterir Mustafa Reşit Paşa’nın bu isabetli davranışı. Şimdi kaht-ı ricale rağmen ne Ahmet Cevdet gibi bir genç bulunur ne onu yaşına bakmadan devletin temel sorunlarını çözme heyetine dâhil etme kadirşinaslığı. Her yetenek devletliler için potansiyel bir tehlike göründükçe daha iyiye gitmediğimiz kesindir.

Ahmet Cevdet Paşa, klasik Osmanlı vakanüvisliğinin Osmanlı hamaseti gibi yolun sonuna geldiğini hisseden tarihçidir. Eserlerini birinci el tarihi belgeleri eleştirel bir incelemeden geçirerek ve gerçeğe bağlı kalarak yazdığı için bu alanda bir ilki başlatır. Teşhis doğru olursa tedavi de mümkün olabilirdi zira. Olayları gerçek yönleri ile araştırarak neden-sonuç ilişkisi kurarak değerlendirmeler, karşılaştırmalar yapar. Modern tarih anlayışının ilk öncüsü sayılır bu nedenle. Yeniçeriliğin kaldırılmasına